

recerca del mite

Henderson, el rei de la pluja, de Saul Bellow. Edicions Destino, Barcelona, 1991.

Joan Triadú na determinada concepció del món i de la vida caracteritza els grans novel·listes i les més recixides de les seves novel·les. Això fa la grandesa de la novel·la com a art. També hi ha la via, sovint separada i fins i tot divergent, de l'estil i d'una concepció del món aplicada a un món creat expressament pel novel·lista. I entremig, una mica de tot, amb innumerable gradacions, sense pèrdua de la qualitat essencial; perquè sempre, darrere el novel·lista o en el novel·lista, hi ha el narrador que fa efectiu el seu pensar del món o bé que crea un món. O sigui, al capdavant, una qüestió de filòsofs o de poetes; si fa o no fa segons l'alternativa que presenta Pere Calders al seu protagonista de *La ratlla i el desig* amb la veu de la vella saviesa.

Saul Bellow a *Henderson, el rei de la pluja*, eleva a concepció del món la novel·la d'un aventurer, d'un home rebotat de la ciutat i fins i tot de la civilització, que va a la recerca del mite tot fugint d'ell mateix. Però a més, el seu llenguatge ha estat qualificat de "vital i fins i tot excèntric" (Eisinger, citat per Jordi Arbonès al pròleg de l'edició catalana de la novel·la de Bellow *El llegat de Humboldt*), característiques que s'hi endevinen només de llegir-ne una traducció. Per tant, gran escriptor de novel·les, Bellow participa, com altres novel·listes del segle XX, de totes dues línies; més de la primera que de la segona, però, o sigui més a prop de Hemingway que de Kafka, tot i que s'allunya molt del primer. En conjunt, ja que un fet i l'altre són inseparables per a un mateix escriptor, Bellow reforça la novel·la nord-americana per dos

caps: pel de la intel·lectualització a l'europea i pel de l'acció a l'americana, amb un gran personatge fracassat per endavant. Com aquest Henderson, per befa anomenat "el rei de la pluja".

Una certa desmesura

Cal dir, tanmateix, que el Bellow d'aquesta novel·la és el de la primera edat de la seva obra, entre l'acabament de la II Guerra Mundial i la publicació de *Herzog*, al cap de vint anys. *Henderson* és del 1959, època en què l'escriptor, —i qualsevol escriptor com ell—, havia de demostrar encara amb els papers a la vista, de què era capaç. Per això *Henderson* s'excedeix a cada pas i en conjunt tendeix a una certa desmesura, com si s'hagués encomanat de la grandària física i humana del protagonista i en fos la correspondència literària i novel·lística. La seguretat, amb el domini complet de tots els recursos, dins la línia pròpia, vingué un xic més tard i contribuï a portar-li el premi Nobel de literatura. D'aquest segon temps tenim en català la novel·la *El llegat de Humboldt*, de la qual vaig parlar en aquestes pàgines, quan va aparèixer. S'havia publicat als Estats Units el 1975 i el premi Nobel és de l'any següent, el mateix de la publicació de *To Jerusalem and Back*, una visió personal sobre Israel que féu una gran impressió. Molt més recent i publicada en català és la meravella de la novel·la breu titulada *Un robatori* (La Magrana i Edicions 62), que va aparèixer l'any passat. Molt abans van sortir els contes del llibre *Seize the Day*, amb el títol de *Jugar a perdre*. A la darrera època pertany, també, *More Die of Heartbreak* (en català *N'hi ha més que moren de desamor*). Convindria, per cert, —i no costaria gaire— que totes les editorials citessin el títol català

de les obres que hagin estat publicades en la nostra llengua, encara que no ho hagin fet elles mateixes.

Henderson, el rei de la pluja participa també del caràcter barroc que tenia aleshores la narrativa de Bellow. Així, la seva versió de l'Àfrica negra té més d'espectacle que de connotació moral, social, religiosa o política; tot i que Bellow escriu i publica la novel·la quan els resultats de la desastrosa descolonització salvatge ja no enganyaven ningú sobre la veritable situació a què havia estat abocat un continent i encara menys algú tan ben informat com ell. Allò que vol i que aconsegueix és que el seu personatge romangué essencialment intacte, en part com una demostració de la capacitat del jo d'aquiescent les pressions més inhumanes i més despersonalitzadores, sense dissoldre's. Una veu interior que li crida tres vegades "Ho vull!", tampoc no l'abandona ni que, fet una misèria física, despulat i desproveït de gai-

rebé tots els recursos; hagi d'afrontar proves, per salvar la pell, que el porten als límits de la identificació amb l'animalitat. Henderson no arriba mai al "cor de la tenebra" com ens hi fa arribar Conrad, perquè d'aventurer no en té res. El seu deler és retrobar l'humà el més lluny possible dels seus orígens i el retroba en el fidel ajudant negre convers, *Romilayu*, i en l'il·lustrat rei *Dahfu*, a la sort del qual, ben trista, uneix, amb tot el risc, la seva!

Una traducció encertada

Però Henderson, que no perd mai el cap, que es pregunta com ho ha de fer per tornar-se a encaminar (pàg. 361), —un tret més, aquest mot d'encaminar, que certifica la general excel·lència de la traducció de C. Geronès i C. Urritz—, fa mans i mànigues per mantenir un remot i irònic contacte epistolar amb la seva muller Lily, rebutjada de tant en tant, i per mitjà d'ella amb una colla de fills.

mes traduïts al català

AP

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Així, malgrat que només pren bitllet d'anada, sempre té present el retorn i res, doncs, de fer un viatge a la fi de la nit o amb algun sentit iniciàtic, estil Bowles. Més aviat podríem recordar *Black Mischief*, d'Evelyn Waugh, que Pedrolo, per cert, admirava. Però és una sàtira sagnant, a la qual Bellow amb la seva vella moral judaica —ell mateix descendent de jueus immigrants— no vol exposar el seu estimat Henderson, el gegant home tímid al qual "atabala parlar d'ell mateix" (pàg. 103) i no fa altra cosa durant més de 400 pàgines.

Alternar acció i descripció

La lectura, tanmateix, passa volant. Bellow té sempre coses a dir i les fa dir al seu personatge. Heus ací una condició que un novel·lista s'ha de posar ell mateix: la de dir alguna cosa interessant ben sovint, en lloc de creure's, perquè sí, que es riu dels tòpics amb desimboltura, quan en realitat no els substitueix per res. Entre nosaltres, Joan Sales, novel·lista de concepció del món, com Bellow, fa que els seus personatges, els més representatius almenys, pensin i sàpiguen dir allò que pensen. Gran narrador, Bellow alterna l'acció i descripcions de molta grapa, amb les confessions i les reflexions de Henderson. Al capdavant ens adonem que la gran endinsada a l'Àfrica és com "l'obscur somni de la realitat" (p. 67), de tornada de la guerra, d'un home ric, criador de porcs, però que no s'està, citant Walt Withman, de parlar del fet que n'hi ha prou amb *ser*; perquè els altres, la gent que "volien esdevenir", es passen la vida donant explicacions, —com li passa a ell, Henderson, i gràcies a ell, a la novel·la. ■